

BALTASAR PORCEL I PUJOL
(Andratx, 1937 – Barcelona, 2009)

El primer dia de juliol del 2009, poc després de les set de la tarda, va morir, a l'Hospital Clínic de Barcelona, l'escriptor Baltasar Porcel i Pujol, nascut a Andratx (Mallorca) el 14 de març de 1937. Havia publicat el primer article als quinze anys, al setmanari *Andraitx* (sic), i va treure el darrer a *La Vanguardia* tot just deu dies abans de la mort. Entremig d'aquestes dues fites, una vida dedicada intensament a la literatura, amb el resultat final d'una producció de magnituds quantitatives molt considerables: nou peces teatrals, setze novel·les, un centenar de contes, més de vuit mil articles d'uns dos mil cinc-cents espais a *La Vanguardia*, un miler llarg més d'articles i reportatges a diferents publicacions, quasi tres centenars d'entrevistes... La major part d'aquests treballs periodístics varen acabar desembocant en un gran nombre de volums de prosa de no ficció.

Tanmateix, la quantitat d'obra d'un escriptor mai no pot ser en ella mateixa un indicador de rellevància. El que importa és, evidentment, el grau de qualitat que en cada cas s'hagi aconseguit. Doncs bé, hi ha una quantitat molt considerable d'avaluacions externes que ens permeten verificar que l'obra porceliana va assolir uns nivells molt elevats d'excel·lència. D'entrada, podem constatar que va ser mereixedor de gairebé tots els premis importants, literaris i institucionals, que es concedeixen als Països Catalans: el Ciutat de Palma, de teatre (1958) i novel·la (1960), el Joan Santamaria (1961), el Godó Lallana de periodisme (1967), el de la Crítica (1976 i 2001), el de la Crítica *Serra d'Or* (1969, 1971, 1976, 2002 i 2005), el Josep Pla (1969), el Prudenci Bertrana (1975 i 1999), el Sant Jordi (1986), el Ramon Llull (2001), el Joan Crexells (1987 i 2000), el de la Institució de les Lletres Catalanes (1987), el Ramon Llull (1997) —concedit pel Govern de les Illes Balears—, la Lletre d'Or (2002), el Nacional de Cultura (2002), el Salambó (2005), el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2007), la Medalla d'Or del Consell de Mallorca (2007), el Sant Joan (2008), la Medalla d'Or al Mèrit Artístic de la ciutat de Barcelona (2008), la Ploma d'Or de Periodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona (2009), el nomenament d'Escriptor de l'any (2009) pel Govern de les Illes Balears i la Medalla d'Or de la Universitat de Barcelona (2010). I també va ser receptor d'una bona partida de guardons i reconeixements estatals i internacionals: el Premio Espejo de España (1975), el Mariano de Cavia de periodisme (1982), l'Internazionale Mediterraneo (1975), la designació de *Cavalls cap a la fosca*, per la revista *Publishers Weekly* i per *The Critics Choice*, com un dels millors llibres en llengua original no anglesa publicat als Estats Units (1995), el Bocaccio Europa (1996) i el Méditerranée Étranger (2003). Igualment cal prendre en consideració el gran nombre de traduccions de què ha estat objecte la seva obra narrativa, i també l'assaig *Mediterrània. Onatges tumultuosos*. Té obres traduïdes al castellà —en aquest cas, tots els títols de ficció—, a l'italià, al francès, a l'alemany, a l'anglès, al vietnamita, a l'eslovac i al txec. Els crítics també han avalat sobradament la categoria de la literatura porceliana. De l'àmbit català, cal tenir en compte, entre moltes altres, les valoracions reiterades absolutament positives que n'han fet Joan Triadú, Joaquim Molas i Rosa Cabré, que n'és la principal i més prolífica estudiosa. Amb l'afegit, és clar, de les abundantíssimes ressenyes periodístiques que al llarg de quasi cinquanta anys han anat acompanyant l'aparició de cada un dels seus títols. Aquests darrers anys, la literatura crítica sobre Porcel ha augmentat de manera substancial: a més d'articles dispersos apareguts a

publicacions molt diverses, han estat nombroses les revistes i els diaris que li han dedicat dossiers específics i també s'han editat una sèrie de volums —Antoni Planas (2003 i 2007), Frederic Barberà (2007), Llorenç Soldevila (2008), el recull dels vint-i-dos treballs presentats a les jornades d'estudi que la Universitat de les Illes Balears li va dedicar el 2008, recopilats amb el títol *Escriptures contemporànies: Baltasar Porcel i la seva obra* (2009)—, centrats exclusivament en l'anàlisi del seu corpus literari. Així mateix, és oportú recordar que el crític nord-americà Harold Bloom va manifestar, el 2007, que Porcel era un dels millors novel·listes de la literatura occidental, tan mereixedor del Premi Nobel com ho podien ser els més grans escriptors del moment. Totes les evidències assenyalen que l'obra de Porcel, a més de ser molt extensa, ha estat àmpliament reconeguda. A hores d'ara hi ha l'opinió general de considerar-la una de les més rellevants de la literatura catalana contemporània: una producció que abasta tots els gèneres literaris, amb l'excepció de la poesia.

L'obra teatral

Durant la primera joventut, a Palma, en el marc de les activitats promogudes per determinades congregacions religioses, Porcel va sentir el verí del teatre. I com a escriptor jove que aspirava a convertir-se en un professional de la ploma, va creure que l'objectiu podria ser possible en la mesura que combinés la dedicació al periodisme amb la producció narrativa i la teatral. Fins al 1965, aquestes foren les tres línies que va desenvolupar més o menys amb la mateixa intensitat. Tanmateix, amb la publicació del volum *Teatre* (1965), una recopilació de totes les obres que fins aleshores havia escrit, i publicat —*Els condemnats* (1959) i *La simbomba fosca* (1962)—, o no —*El general*, *L'inspector*, *Èxode*, *Romanç de cec* i *Història d'una guerra*—, posa punt i final a la producció dramàtica, amb tan sols una excepció molt posterior, *Els dolços murmuris de la mar* (1981), un text que en realitat va tenir l'origen en un encàrrec televisiu i no en un renovat afany de tornar als escenaris. Per quines raons Porcel va deixar tan aviat de conrear el gènere? L'explicació possiblement sigui múltiple: a) va adonar-se que en el cas del teatre l'autoria sempre acabava estant molt mediatitzada, fins i tot de vegades falsejada, en la mesura que els textos finalment arribaven a l'espectador a partir de la interpretació que en cada cas en feia el director; b) va comprovar que l'escena teatral catalana, inclosa la barcelonina, era un món tan precari i tan poc professionalitzat que molt difícilment podria satisfer els seus objectius com a escriptor; i c) a partir de 1965, va tenir l'oportunitat de dedicar-se al treball periodístic, amb regularitat i a mitjans de prestigi, amb la qual cosa va poder optar de manera definitiva per una professionalització exclusivament centrada en la producció narrativa i la periodística. Tot i que la seva retirada teatral fou abans dels trenta anys, Porcel va fer contribucions importants al gènere. Introduí noves temàtiques i fou un dels primers autors catalans que incorporaren els corrents que en aquell moment marcaven l'avançada teatral a Europa. Així, amb *Els condemnats* tractà conflictes morals de gran intensitat, amarats de regust existencialista; amb *La simbomba fosca*, s'acostà al teatre de l'absurd; i amb *Romanç de cec* i *Història d'una guerra*, féu dues contribucions ideològicament crítiques, antimilitaristes, fent ús de les tècniques del teatre èpic brechtian. La dedicació de Porcel al teatre va ser certament fugaç però de cap de les maneres irrellevant.

L'obra narrativa

L'escriptor Baltasar Porcel sobretot va ser un gran narrador: setze novel·les i un centenar de contes per construir un món de ficció farcit d'ingredients que remetien a la identitat personal del mateix Porcel i també als entorns —Andratx, Mallorca, Barcelona, la Mediterrània— dins els

quals l'autor va desenvolupar la seva aventura vital i intel·lectual. En relació a la naturalesa dels materials vivencials aprofitats literàriament, l'obra narrativa podria classificar-se en els quatre blocs següents:

a) A *Solnegre* (1961) i a *Els escorpins* (1965), vivències personals de caire existencial. Novel·les iniciàtiques: la malaltia de la incertesa, la consciència de la necessitat i de la dificultat de construir-se una personalitat afermada, les vacil·lacions a l'hora de marcar el rumb de la pròpia vida, els neguits nascuts d'una religiositat dubitativa... Ens movem en els paràmetres del realisme psicològic.

b) Les vivències andritxoles i familiars són la matèria primera d'un nombre considerable d'obres: *La lluna i el 'Cala Llamp'* (1963), *Els argonautes* (1968), *Difunts sota els ametllers en flor* (1970), *Cavalls cap a la fosca* (1975), *Les primaveres i les tardors* (1986) i *El cor del senglar* (2000). A les obres inicials, una mirada objectiva per copsar el món exterior i una formalització literària pròpia del realisme històric. Posteriorment, una mirada subjectiva i la recreació d'un món farcit d'elements i de fets que en gran mesura pertanyen a l'àmbit del real-meravellós: són les novel·les que formen el cicle del mite d'Andratx, anomenat així per Joaquim Molas. Podríem parlar de realisme mític. Un espai (Orlandis) i uns personatges encara no sotmesos a l'autoritat de la racionalitat o a la llei d'un o altre sistema d'ordre (la religió catòlica, la institucionalització política, els convencionalismes socials). Mariners i contrabandistes, pirates i emigrants, bubotes i viatgers, nissagues i històries familiars, éssers abocats a conductes molt instintives i molt primàries, amb pràctiques explosives de sexualitat frenètica o de violència impietosa. Talment com si cada novel·la fos l'escenari on les forces instintives d'una natura —humana, meteorològica, ambiental— encara arcaica representés la coreografia de l'existència primigènia, en un estadi de dimensió purament cosmològica i antropològica.

c) A les novel·les *Les pomes d'or* (1980) i *Els dies immortals* (1986), va aprofitar les nombroses vivències 'cosmopolites' —físiques i intel·lectuals— que havia anat acumulant, des de les darreries dels seixanta, a partir dels seus múltiples viatges a espais que podríem qualificar de culturalment exòtics: determinades parts de la Mediterrània, la Xina, l'Àfrica negra... I tal vegada també hi podríem incloure la novel·la *L'emperador o l'ull del vent* (2001), en aquest cas concebuda des del vessant de l'experiència que es desenvolupa en un temps passat llunyà, concretament en el període de les guerres napoleòniques.

d) Els espais vitals essencials per a Porcel varen ser, lògicament, Andratx/Mallorca i Barcelona/Catalunya. L'illa sobretot va proveir-lo d'un cabal impressionant d'històries que li serviren per construir, en general, una manifestació pre-il·lustrada i pre-moderna de la realitat humana i social. Són les obres del mite d'Andratx. Barcelona i Catalunya, en canvi, varen aportar-li el bagatge del coneixement intel·lectual superestructural, el sistema conceptual i referencial vàlid per a l'anàlisi ideològica i sociopolítica, la interconnexió amb sistemes d'idees d'àmbit universal, i també l'oportunitat de poder intervenir, com a escriptor i des d'unes plataformes més o menys eficaces —en alguns casos clarament parapolítics— en la configuració de la realitat canviant de Catalunya en cada un dels diferents moments històrics dels seus darrers quaranta anys. De l'observació directa de la Catalunya i de la Mallorca contemporànies, Porcel en va extreure els personatges, les situacions i els conflictes que farceixen les novel·les *El divorci de Berta Barca* (1989), *Lola i els peixos morts* (1994), *Ulisses a alta mar* (1997), *Cada castell i totes les ombres* (2008) i *Olympia a mitjanit* (2004). Les tres primeres, en referència al medi polític, social i moral barceloní i català; la quarta, centrada en la Mallorca dels darrers seixanta anys, el temps en què l'illa ha rebut l'allau del turisme de masses, amb les consegüents conseqüències de metamorfosi profunda que se n'han derivat. Per afrontar el tractament de la contemporaneïtat catalana i mallorquina, Porcel adopta un registre que podríem qualificar de realisme sarcàstic. D'aquestes novel·les se'n desprèn, en general, i a partir de la consideració de les diferents tipologies de personatges que hi

apareixen, una atmosfera de decepció i de descreença, de profunda desorientació individual i de relació cínica amb l'entorn.

El centenar de contes que Porcel va escriure, recollits finalment en el volum *Les maniobres de l'amor. Tots els contes, 1958-2001* (2002), i amb anterioritat publicats en diferents llibres —*Crònica d'atabalades navegacions* (1971), *Reivindicació de la vídua Txing* (1979), *El misteri de l'alzinar i altres contes* (1982), *Tots els contes* (1984), *Molts paradisos perduts* (1993), *Un amor a les Seychelles* (1995) i *El gran galiot* (1997)—, s'adscriurien a algun dels quatre blocs en què hem classificat les seves novel·les.

Les obres narratives de Porcel són una mena d'extenses memòries personals, en certa manera una autobiografia, la qual, però, no és de cap de les maneres un inventari objectiu dels fets de la pròpia vida real, sinó el canemàs que l'autor ha anat construint amb tot allò que ha viscut i també amb tot allò que hauria volgut viure, o amb el que ha vist o ha imaginat, o que ha conegut físicament o intel·lectualment, o que ha posseït o bé ha desitjat. I igualment amb tot allò que ell mateix és i, alhora, amb tot el que inevitablement hauria acabat essent si no hagués donat a la seva vida, ja des de la primera joventut, l'impuls de la voluntat i de l'ambició. A bona part de la seva narrativa —i també a la prosa de no ficció— la realitat exterior tan sols hi ha desembarcat amb posterioritat a haver-se filtrat pel jo —poderós, individualista, excessiu— de l'autor. Així, l'ús habitual que fa del recurs de l'autoficció es converteix en una opció del tot coherent. En l'obra de Porcel hi ha una qüestió absolutament nuclear: les novel·les acostumen a ser, molt primordialment, la història de la construcció d'una individualitat entremig i en contra del magma complex i en bona mesura ingovernable de la realitat social i humana. Un jo que s'afirma, coratjut i energètic, contra el no-jo, el qual acaba adoptant múltiples cares: la mediocritat, la submissió, l'apatia, la incapacitat d'alliberar-se dels condicionaments del medi, l'opció de plantejar-se la vida tan sols com una pràctica de supervivència... A les novel·les porcelianes, amb freqüència hi ha personatges protagonistes confrontats que encarnen cada una d'aquestes dues opcions de vida.

La prosa de no ficció

El gruix més voluminós de l'obra de Porcel pertany a algun dels diferents gèneres de la prosa de no ficció. Hi trobam l'article d'opinió i el reportatge, el llibre de viatges i la biografia, l'entrevista i el comentari literari o artístic, i l'assaig polític o històric. La magnitud total d'aquesta producció és enorme: és el fruit d'una dedicació professional a l'escriptura al llarg de quaranta-cinc anys. El novembre de 1952 va publicar el seu primer article al setmanari *Andraitx* (sic): «El Pentaleu», una descripció del barri on va néixer i on aleshores vivia. Fins al 1969, signats amb el seu nom real o amb pseudònims diversos (Arelol i Barbarroja), hi sortiren més de tres-centes col·laboracions, de temàtica local o més general, de vegades de caràcter descriptiu i altres més aviat amb una opinió crítica.

La dècada de 1950, Porcel va viure a cavall d'Andratx i de Palma. Nascut en el si d'una família de petits propietaris rurals, tanmateix el seu pare hagué d'emigrar a Cuba i a França i va haver d'exercir l'ofici de cuiner, anà a la capital de l'illa a cursar els estudis de Comerç, que mai no va finalitzar. A la ciutat, ben aviat tingué l'oportunitat de practicar el periodisme i de treballar en tasques de caràcter cultural. Així, a partir de març de 1956 va començar la secció setmanal «La ciudad viva» al *Diario de Mallorca*, signant amb el pseudònim Odín. Durant uns mesos fou igualment col·laborador del *Baleares*. També treballà (1957-1958) a la redacció de la revista *Papeles de Son Armadans*, que editava des de Palma Camilo José Cela, i a l'Editorial Atlante, fundada per l'empresari Pere A. Serra Bauzà, el diari *Última Hora* del qual —en fou l'accionista majoritari a partir de 1974— reproduí al llarg del temps la columna que Porcel publicava a *La Vanguardia*. La

seva coneixença de C. J. Cela i de Llorenç Villalonga, amb el qual mantingué una relació molt intensa i perdurable, amb alts i baixos, això sí, li serví per aprendre de quina mena eren els escriptors de veritat: en Cela hi trobà un model possible de professionalitat literària, en Villalonga una persona que havia convertit la seva pròpia literatura en la raó absoluta de la vida. El lligam entre Villalonga i Porcel, amb una diferència d'edat de quaranta anys, s'acabaria materialitzant en un epistolari d'uns quants centenars de cartes, en la presència com a protagonista del jove escriptor rebel en unes quantes novel·les de l'autor veterà, i en el llibre *Els meus inèdits de Llorenç Villalonga* (1987), una miscel·lània de textos de l'un i de l'altre. Tot plegat fa molt evidents les múltiples complicitats literàries i vitals que ambdós compartiren. El contacte que aquells anys va establir amb un bon nombre d'escriptors mallorquins, o residents (Jaume Vidal Alcover, Llorenç Moyà, Josep M. Llompart, Martí Mayol, Gabriel Fuster Mayans, Bartomeu Fiol, Manuel Sanchis Guarnier...), amb la majoria dels quals coincidí a la tertúlia del Cafè Riskal, que també comptava amb l'assistència de Villalonga, li serviren per ampliar la seva formació literària, prou sòlida com a conseqüència de la seva voracitat lectora.

Tanmateix, va ser en establir la residència a Barcelona, acollit per un sector del catalanisme cultural, l'abril de 1960, quan Porcel va iniciar definitivament el camí cap a la professionalització literària. De bon principi, va haver de fer feines administratives. Ben aviat, però, va compaginar les col·laboracions a la premsa, les quals a poc a poc es varen anar fent més freqüents, amb treballs editorials —una de les modalitats va ser l'elaboració de guies turístiques: *Mallorca* (1964) i *Ibiza* (1965)—, sobretot relacionats amb Planeta. Publicà articles a *El Correo Catalán*, *Diario de Barcelona* i *TeleEstel*. El març de 1963 inicià la seva relació amb *Serra d'Or*, aportant-hi articles o reportatges sobre temes d'actualitat o històrics i literaris. I l'agost de 1965 hi publicà la conversa «L'homenot Josep Pla». A partir d'aquell any, l'escriptor empordanès i el mallorquí mantingueren una relació d'amistat que s'allargà durant tota una dècada. Les extenses entrevistes que Porcel va fer als catalans més rellevants de l'època —molts d'ells amb una experiència vital anterior a la guerra civil o del període de l'exili— contribuïren al recobriment de la memòria col·lectiva d'aquella Catalunya que abans de 1939 havia desenvolupat un intens procés d'institucionalització cultural i política en clau obertament catalanista. El 1965 és també quan Porcel va convertir-se en un col·laborador habitual de *Destino*. Hi estigué relacionat fins al 1977, essent-ne el director els dos darrers anys. Hi publicà articles de caràcter històric, reportatges sobre alguns dels grans temes internacionals de l'època —el conflicte àrab-israelià, el maig francès del 68, els hippies a Eivissa i Formentera, la Xina de Mao, les revoltes contraculturals i pacifistes de Califòrnia...—, i entrevistes, «Los encuentros», tant a personatges de l'àmbit català, com del castellano-espanyol i internacional. El 1967 publicà el primer article a *La Vanguardia*: «El caràcter mallorquí». Durant quinze anys, mantingué la secció setmanal «Los trabajos y los días»: articles d'opinió, reportatges sobre les Balears, proses literàries, entrevistes, cròniques de viatge... La relació amb el diari barceloní dels Godó encara es va fer més forta quan, a partir del trenta de novembre de 1982, hi començà a publicar una columna diària. Hi va sortir, amb l'excepció dels períodes de vacances o de baixa laboral, fins al vint-i-u de juny del 2009. La identificació de Porcel amb aquesta columna, escrita al llarg de més de vint-i-cinc anys, el dugueren a afirmar, amb èmfasi: «Mi columna soy yo».

Quasi la totalitat dels volums de prosa de no ficció publicats per Porcel foren el resultat de la confluència de materials que prèviament havien aparegut a *Destino*, *Serra d'Or* i *La Vanguardia*. Val a dir que una tendència de l'escriptor ha estat fer arribar als lectors uns mateixos textos inserits en reculls de títols diferents. Amb freqüència ha optat per la desintegració d'uns determinats llibres i per la redistribució dels seus materials en uns altres de posteriors de títol nou. Aquesta metamorfosi constant de l'obra de Porcel previsiblement havia de trobar el seu punt i final quan els materials primigenis fossin encaixats en una organització definitiva a mesura que s'annessin publicant els diversos volums de les *Obres completes*. Però, el projecte iniciat per l'Editorial Proa l'any

1991 es va interrompre el 1997, amb el volum setè. La previsió era que almenys en sortissin tretze. Això significa que tan sols parcialment, fins ara, s'ha fet la recol·locació dels textos porcelians d'acord amb l'organització que havia estat programada com a perdurable.

Un primer grup de prosa de no ficció estaria format per aquells materials que fan referència —el paisatge, la història, el caràcter col·lectiu, els personatges singulars, els fets rellevants—, totalment o parcial, a les Illes Balears. Els trobem als llibres *Arran de mar* (1967), *Viatge a les Balears menors* (1968), *Camins i ombres* (1977), *A les Illes* (1979) i *Les Illes, encantades* (1985), aquest darrer és la primera recopilació de gran part dels escrits porcelians sobre el seu país insular. Tanmateix, on podem trobar la summa definitiva d'aquesta mena de materials és al volum *Obres completes, 4. Totes les Balears* (1991), que també inclou l'assaig històric *Els xuetes* (1969), diverses entrevistes procedents de *Serra d'Or* i *Destino*, i altres textos originàriament dispersos en diferents publicacions. És indubtable que un dels objectius que va pretendre Porcel amb aquestes obres va ser, d'una banda, facilitar que els mallorquins, els menorquins i els pitiusos tinguessin la possibilitat de dur a terme un procés d'autoconeixement (en un sentit semblant, encara que des d'un vessant més literari, al que pretengueren Jaume Vicens Vives, Joan Fuster i Josep Melià), i, de l'altra, facilitar als lectors de Catalunya, i d'Espanya en segona instància, l'oportunitat d'adquirir uns coneixements suficients sobre la realitat, històrica i present, de les Balears.

De la pràctica del gènere de l'entrevista, conreat per Porcel amb èxit considerable, especialment a *Serra d'Or* i *Destino*, sobretot entre el 1965 i el 1971, en sorgiren diversos volums, els quals també han estat objecte de diferents transformacions al llarg del temps, de vegades també lingüístiques. Entre els reculls publicats, cal esmentar *Los encuentros* (1969 i 1971), *Los catalanes de hoy* (1971), *Grans catalans d'ara* (1972), *Personajes excitantes* (1978), *Obres completes, 6. Grans catalans* (1994) i *L'àguila daurada. Grans creadors a la Catalunya del segle XX* (2003), una selecció de trenta de les setanta-cinc entrevistes que eren incloses en el volum de 1994. En el cas dels catalans, la intenció, segons el mateix Porcel, era oferir «emblemes de la comunitat» als lectors d'ambdues revistes, o sigui, incrementar l'autoestima col·lectiva, incentivar l'afany de recobrar novament un estat de plenitud cultural i política equivalent al d'abans de la Guerra Civil. En el cas dels castellano-espanyols, les entrevistes de més interès són aquelles que responen a la voluntat de crear complicitats intel·lectuals envers la qüestió catalana. Aquest també va ser l'objectiu del volum *Debat català (Polèmica-diàleg amb la intel·lectualitat castellana)* (1973), un aplec de materials diversos —articles, entrevistes— d'entre els quals destaca el text d'una conferència que el mateix Porcel tres anys abans havia impartit a Madrid amb el títol «Explicació de Catalunya». A més de les converses concebudes per aparèixer a un mitjà periodístic, Porcel també va publicar tres llibres-entrevista que dedicà, respectivament, a *Jordi Pujol* (1977), *Josep Tarra-dellas* (1977) i *Josep Pallach* (1977), amb la complicitat de voler promocionar el seu lideratge com a dirigents polítics en el període de democràcia parlamentària que previsiblement s'acostava. Els tres tenien en comú el catalanisme, l'antimarxisme i l'aposta per programes polítics més aviat de centre-esquerra. És igualment un llibre-entrevista el titulat *La revuelta permanente* (1978, la versió catalana és de l'any 1991, al segon volum de les *Obres completes*), la transcripció de la història personal de l'anarquista Joan Ferrer contada per ell mateix.

Ja en el primer tram de la seva vida professional, Porcel va tenir la voluntat de donar una dimensió de rellevància i de perdurabilitat literària als seus articles breus. La decisió d'anar-los recopilant, periòdicament i selectivament, en diferents volums va ser la manera de demostrar que podien ser capaços de sobreviure a la fugacitat del dia a dia. En el seu conjunt, els milers d'articles de Porcel són una mena de llarg dietari, tant personal com d'una època. Una part d'aquest conjunt es troba a *Ejercicios más o menos espirituales* (1969), procedents en aquest cas de la revista *Tele/estel* i de *La Vanguardia*, i, de tan sols el diari, *Puntos cardinales* (1988), *Obres completes, 3. Puntos cardinales* (1991) i *Geografías expectantes* (2004). Així mateix, també hi ha una altra bona quan-

titat d'articles que han estat recopilats en altres volums, conjuntament amb materials de naturalesa diferent.

Els assaigs sociopolítics *Desintegraciones capitalistas* (1972) i *China, una revolució en pie* (1974), ambdós molt representatius d'un període en el qual Porcel va sentir-se atret per posicions ideològiques alternatives al sistema capitalista, també tingueren el seu origen en articles i reportatges publicats a *Destino* i *La Vanguardia*.

Mediterrània. Onatges tumultuosos (1996) és una altra mostra excel·lent de la prosa de no ficció de Porcel. Per a l'escriptor, la Mediterrània era la seva pàtria natural, dins la qual s'inserien la pàtria vivencial i emocional —Mallorca—, i la pàtria cultural-nacional, Catalunya, els Països Catalans. El llibre és una «història de les civilitzacions mediterrànies, els seus pobles i els seus individus singulars, i els seus paisatges». Un dels grans atractius de l'obra és que s'hi combina el relat historicocultural i artístic amb les experiències de la Mediterrània viscudes pel mateix autor. Porcel acaba essent un personatge que s'identifica tan absolutament amb el món que descriu que a l'hora de construir l'arquetipus de l'home mediterrani en bona mesura s'autoretrata: una persona individualista i creativa, sense esquemes mentals explícits ni apriorístics ni rígids, una persona que prioritza el fet de viure al fet de pensar sobre el viure. I com que Porcel pensava que les idees tan sols no morien si es transformaven en accions, l'any 1988, amb el suport institucional de la Generalitat de Catalunya presidida per Jordi Pujol, va fundar l'Institut Català de la Mediterrània, del qual en va ser el president fins el 2000. I en paral·lel, també va crear el Premi Internacional Catalunya (1989), amb l'objectiu d'introduir la referència de Catalunya en el bagatge de coneixements d'una part dels pensadors, científics, artistes i polítics de més rellevància mundial.

El darrer tram

El darrer tram de la vida de Baltasar Porcel va ser creativament molt fecund: publicà quatre novel·les, i almenys dues són de les més rellevants de tota la seva obra, i continuà publicant la columna diària a *La Vanguardia*. I malgrat el malestar que li produïen la situació política, catalana i espanyola, d'aquest inici de segle, i també les incerteses i les precarietats endèmiques de la cultura catalana, que ell percebia com a obstacles que impedièn que els seus llibres assolissin la projecció social de què eren mereixedors, mantingué una presència pública constant i realitzà viatges freqüents. Tanmateix, l'agost del 2006 li va sortir a camí una adversitat inesperada: li diagnosticaren un tumor cerebral. Després d'un període de tractament a l'Hospital Clínic de Barcelona, amb quimioteràpia i un trasplantament de cèl·lules mare, recobrà en bona mesura la fortalesa física i l'energia vital que sempre l'havien caracteritzat. I així va poder acabar d'enllestir la novel·la que tenia entre mans: *Cada castell i totes les ombres* (2008). Foren uns anys que va afegir nous i importants reconeixements literaris i institucionals a la seva trajectòria d'escriptor. També es varen promoure dues iniciatives, alhora científiques i d'homenatge, que convertiren la seva obra en matèria d'estudi a càrrec de crítics i professors d'Universitat: el simposi que organitzà la Fundació Caixa de Catalunya a la Pedrera, el 2007, i les Jornades d'Estudi que va promoure la Universitat de les Illes Balears, a Palma, el 2008. Així mateix, a la Fira de Frankfurt del 2007 tingué l'oportunitat de pronunciar el discurs de cloenda —*El Llibre, el Cel i la Terra*—, en representació de la literatura catalana que aquell any n'era la convidada. I la Universitat de Barcelona acordà nomenar-lo Doctor *Honoris Causa*, encara que malauradament l'acte d'investidura no es va poder dur a terme. A la primavera del 2009, se li va reproduir el limfoma. Uns pocs mesos després, als setanta-dos anys, li va arribar la mort. La capella ardent, a iniciativa de la Generalitat, va ser instal·lada, el 3 de juliol, al Palau Moja de Barcelona. Va rebre l'homenatge de nombrosos escriptors, periodistes, polítics i lectors. Dia cinc, després d'una cerimònia d'acomiadament que va celebrar-

se al pati del castell de Son Mas, la seu municipal de l'Ajuntament d'Andratx, fou enterrat, avançada la tarda, al cementiri del seu poble, en el nínxol de dalt d'una tomba en superfície on ja hi reposaven la seva mare i el seu padrí jove. L'acomiadaren els familiars, els amics (Jordi Pujol, entre altres) i els representants institucionals de les Balears i Catalunya, encapçalats pel president del govern balear Francesc Antich i pel conseller de cultura de la Generalitat Joan Manuel Tresserras. La majoria dels mitjans de comunicació de Barcelona i de Palma li dedicaren una gran atenció i varen emetre valoracions molt elogioses sobre la seva obra.

Amb posterioritat, s'ha produït un degoteig continuat d'iniciatives diverses encaminades a enaltir la figura de Porcel i a donar a conèixer la seva obra. Així, ja el mateix 2009, *La Vanguardia* va editar i distribuir entre els seus lectors l'antologia *Porcel, periodista: sus mejores columnas en 'La Vanguardia'* (2009), el *Diari de Balears* va publicar vuit llibrets, que varen ser regalats als lectors, amb la reproducció en cada cas d'un dels seus contes, l'Editorial Destino va treure *El cel i la terra segons Baltasar Porcel*, una antologia de més de quatre-centes pàgines amb una vintena de textos, fragmentaris o complets, dels diversos gèneres que va conrear, entre els quals hi ha un capítol inèdit de la novel·la *Els gegants*, l'únic que va deixar enllestit. També cal esmentar l'homenatge (14 de juliol) que se li va retre a l'Espai Mallorca, de Barcelona. El 2010, l'Ajuntament de Sant Cugat li ha concedit la Medalla d'Honor de la ciutat i ha desenvolupat tot un seguit d'actes per homenatjar-lo, a més de prendre la decisió de posar a la biblioteca de Valldoreix —el seu lloc de residència— el nom de l'escriptor mallorquí. L'Ajuntament d'Andratx li ha dedicat un carrer de la vila. L'espectacle *Retorn a Andratx*, dirigit per Hermann Bonnín, basat en les peces *El general*, *Romanç de cec* i *Buscador de tresors*, ha permès una recuperació parcial de la seva obra dramàtica, amb representacions a l'Espai Brossa, de Barcelona, al Teatre Principal, de Palma, i al Teatre-Auditori Sant Cugat.

Una vida intensa, i una obra abundant i d'excel·lència, universal i perdurable. Podria ser un epitafi que servís per explicar la figura de Baltasar Porcel.